
PROSTITUTION PREVENTION MANAGEMENT SYSTEM IN BULGARIA

Venelin Terziev

Full Member of the Russian Academy of Natural History,
Professor, Eng., D.Sc. (National Security), D.Sc. (Economics), D.Sc. (Social Activities), Ph.D.,
Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia
Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria
University of Rousse, Rousse, Bulgaria, terziev@skmat.com

Hristo Bonev

Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria, hribon1@abv.bg

Abstract: The article analyzes the legal aspects of prostitution prevention and proposes an approach to legal change and criminalization of human trafficking, child and involuntary prostitution as well as the possibility of accepting the liberal alternative related to the regularization of voluntary provision of sexual services. The model of prostitution as a form of exploitation and violence has been adopted, which forces public authorities to protect victims of sexual abuse. The main categories of the prevention system determine the hierarchical subordination of the structural prostitution organization as well as the role of organized crime in legalizing the business.

Keywords: prostitution, model, management, national security.

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРОСТИТУЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ

Венелин Терзиев

действителен член на Руската академия по естествознание, професор,
доктор на икономическите науки, доктор на военните науки, доктор на науките Социални
дейности, Русенски университет „Ангел Кънчев”, Русе, България
Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България
Руска академия по естествознание, Москва, Русия, terziev@skmat.com

Христо Бонев

Национален военен университет „Васил Левски“ - Велико Търново, България
hribon1@abv.bg

Резюме: Статията прави анализ на законовите аспекти за превенция на проституцията и е предложен подход за законови промени и криминализиране на трафика на хора, детската и недоброволна проституция, както и възможността за приемане на либералната алтернатива свързана с узаконяването на доброволното предлагане на сексуални услуги. Приет е модела за определяне на проституцията като форма на експлоатация и насилие, което от своя страна задължава държавните органи да защитят жертвите на сексуално насилие. Основните категории на системата за превенция определя йерархичната подчиненост на структурната организация на проституцията, както и ролята на организираната престъпност за легализация на бизнеса.

Ключови думи: проституция, модел, управление, национална сигурност.

ВЪВЕДЕНИЕ

През последното десетилетие България се нареди на едно от челните места в нерадостната статистика по трафик на хора с цел сексуална експлоатация. Независимо че се нарежда по територия и численост към средноевропейските държави, по брой жертви на това престъпление страната ни заема водещо място в редица страни от ЕС. В последно време български жертви бяха идентифицирани и в САЩ и ЮАР. Според авторите на доклад да пазарите и тенденциите в организираната престъпност в България мащабите на проституцията в страната се очертават за първи път от информация за български момичета, жертви на сексуална експлоатация, които потърсили помощ в Западна Европа. Установява се, че българските граждани, установени като жертви на трафик с цел сексуална експлоатация в Германия, Холандия и Белгия, е съпоставим с дела на граждани на Русия, Украйна, Полша и Румъния, чието население

е в пъти по-голямо от българското. Връзка между това престъпление и тревожно нарасналата след 1990 г. проституция в България води до прякото свързване на застрашителното нарастване на броя на българските граждани, жертва на трафик с цел сексуална експлоатация в чужбина. Анализът на двете явления – трафикът на хора и проституцията – показва, че в българските условия те трябва да се изследват заедно, тъй като са пряко свързани и взаимно си влияят на принципа на скачените съдове.

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРОСТИТУЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ

[1-6]

След като през 2002 г. с чл. 159 б от Наказателния кодекс се инкриминира т.нар. вътрешен трафик, обективните и субективните признаци на основните престъпни състави, предвидени за борба с тези явления, съвпаднаха. Като част от всеобхватната криминализация на българското общество, ръстът на девиантното явление проституция, попадането на проституцията под контрола на организираната престъпност и свързването ѝ с международните мрежи, обслужващи експлозивно нарастващата световна сексиндустрия, доведоха до увеличаване на трафикираните жени и момичета от България. Според оценка на авторите в посочения доклад приблизителният брой български граждани, проституиращи вътре в страната, е 7000-9000, в чужбина – 18000-21000, а дялът на приходите от тази дейност съставлява между 3,6 и 7,2% от БВП на страната и възлиза на сума между 900 млн. и 1,8 млрд. евро, като се допуска, че може да надхвърля 3 млрд. евро.

Прогнозата на криминолозите за развитието на тези две свързани явления, разкриващи общ комплекс от проблеми, е лоша. Факторите, които ги благоприятстват – високите нива на криминализация и силното влияние на организираната престъпност в българското общество – все още не са овладени. Наличието на огромен пазар на сексиндустрия в европейските страни, особено в Германия, Холандия и Гърция, където проституцията е регламентирана, както и голямата разлика (повече от осем пъти) в доходите в България и развитите европейски държави благоприятстват интензивността на явлениято.

За да се анализира адекватно системата от възможности за противодействие на проституцията в България, е необходим един ретроспективен поглед към историята на проблема. В историческо развитие на законодателните подходи към проституцията в България най-напред (1878-1918 г.) съществува период на регламентаризъм. В първите години след Освобождението България не е имала особени проблеми с проституцията. Нека не забравяме, че тя е предимн градско явление, а до късно страната е с преобладаващо селско население с изключително здрав морал, произхождащ от късната патриархална култура на българина. В Наказателния закон (НЗ) от 1896 г. в раздела „Разврат” на глава XIV в чл. 228 свождането към блудствени действия и съвкупление без оглед на това, каква е целта – користна или друга, когато се отнася до лица с неукрепнала психика, в зависимо положение или роднини е обявено за престъпление. Съдържател на публичен (блуден) дом носи отговорност, ако приеме в свой дом лице от женски пол, без да го предупреди за свойството на занятието, което се упражнява там, и то в присъствието на представител на местната полиция (чл. 484 от НЗ), а за лице от женски пол се предвижда наказание, “ако се занимава с блудство във вид на занаят, без да е записано в числото на блудниците, или което, бидейки записано в числото на блудниците, наруши някоя от полицейските наредби, издадени за спазване на здравето, обществения ред и приличие” чл.485 от НЗ).

Анализът на закона, както и на общински документи показва, че до Първата световна война държавата не се ангажира пряко с въпроса, а натоварва общините да решават проблема по свое усмотрение. Така се възприема широко разпространената по това време в Европа система на изрично разрешителен режим (регламентация), основаващ се на разбирането, че проституцията е неизкоренима и затова е по-добре да бъде легализирана и ограничена от медицински и административен контрол, който да намали отрицателното ѝ морално и физическо въздействие върху обществото. Всички проституиращи доброволно или служебно се записват в списъци в полицията и периодично се преглеждат за венерически болести, като болните се изолират до оздравяването им. За да се намали отрицателното морално въздействие на проституцията върху обществото, тя се изолира в публични домове, в определен квартал или улица и се подчинява на поредица от ограничения. На преследване се подлага само тайната проституция, т.е. тази извън публичните домове.

Вследствие на разразилата се след Балканската и Първата световна война криза, на увеличената безработица, на глада и мизерията, броят на проституиращите жени в България нараства. През 20-те години е установен и канал за “бели робини”, който води през Бургас до Марсилия. Разрастването на корупцията води до това, че проституцията постепенно е овладяна от действащи и бивши полицейски офицери. През този период въпросът за борбата срещу явлениято е поставян остро от либералното обществено мнение.

Възприет е модел на аболиционизъм (мълчаливо разрешителен режим), като не съществува специален закон за проституцията, а се прилагат разпоредби от Закона за народното здраве (1929), Закона за администрацията и полицията (1925) и коментирания вече Наказателния закон (1896).

От първостепенно значение се приемат мерките, насочени към преследване на сводниците, а отношението към проституиращите, които не демонстрират явно дейността си, е подчертано меко. Забранява се отварянето на публични домове, като нарушителите се наказват като сводници. Така или иначе, и преди войните (1912-1918 г.), и след тях проституцията остава явление, което не успява да пусне дълбоки корени в начина на живот на българското общество. За това спомагат както консерватизмът на българското общество, следствие от патриархалния морал, така и трезвата и разумна политика на централната и на местната власт, които възприемат регулативните модели за регулиране и противодействие на проституцията, прилагани в Европа. През този период се водят остри дискусии за начините на борба. Либералното обществено мнение критикува полицейските методи за контрол, писатели посвещават свои творби на темата за проституцията, а интелектуалци я изследват задълбочено, като своеобразен връх бележи изследването на Вяра Златарева.

Подвластно на идеите на комунизма, официалното обществено мнение и политиката на държавата ни след политическите промени на девети септември 1944 г. третира проституцията като пряко наследство от буржоазно-капиталистическия начин на живот. Прави се опит тя да бъде радикално унищожена, като са възприети тезите, господстващи в Съветския съюз – че тя е тясно свързана с капиталистическата форма на стопанство и наемен труд и че борбата с нея означава борба с нейните причини, т.е. с капитала, частната собственост и разделението на обществото на класи. Така настъпва периодът на прохибиционизъм (забранителен режим). През март 1945 г. се приема извънредно законодателство от Министерския съвет. Това е Наредбата закон за трудововъзпитателните общежития, съгласно която за битово разложение проституиращите, сводниците и сутеньорите се изпращат на принудително трудово възпитание в специални колонии и лагери.

Аскетизмът, който се проповядва от управляващия режим към интимните отношения в живота на социалистическата личност, се проявява в новите наказателноправни разпоредби през петдесетте и шестдесетте години. Определящ остава обаче стриктният контрол от страна на милицията. В новите норми се наблюдава смесване на целите – част са насочени към преследване на експлоатацията на чужда проституция, а други са предвидени за борба с нарушенията на социалистическия морал, без да имат връзка с нея. В приетия през 1951 г. Наказателен кодекс в раздел „Разврат“ (чл.175, ал.1) се предвижда наказание лишаване от свобода до пет години за този, който склонява лице от женски пол към проституция или свожда към блудство или съвкупление. В този текст личи силното влияние на стария чл.228 от НЗ от 1896 г., но докато по НЗ се наказва свождането към блудствени действия или съвкупление на уязвими поради ниска възраст или зависимост лица, то в текста от 1951 г. се инкриминира вече (освен склоняването към проституция) и изобщо свождането към всякакви блудствени действия и съвкупления. За борба с публичните домове се въвежда ал. 2 на чл. 175 от НК (1951), която предвижда наказание лишаване от свобода до 10 години и глоба до 2000 лв., както и конфискация на част или цялото имущество за този, който открие или поддържа място за разврат от какъвто и да е вид.

В резултат от работата на държавата по социализацията на жените, занимавали се с проституция до този момент, през този период настъпват промени в масовото съзнание. Явлението в масовите му проявления е сведено до минимум, като практически почти не съществуват публични домове и лица, експлоатиращи чужда проституция, но то се съхранява в латентни форми – проституиращи се срещат в големите градове, сред ромското малцинство и в създаващите се туристически комплекси. Официално властите в духа на времето отричат наличието на проституция в страната. Признава се все пак наличие на жени с неморално поведение, като към тях отношението на лицемерно пуританското общество е изключително строго. В тази обществено-политическа и наказателноправна ситуация, свързана с проституцията и съпътстващите и способстващите я престъпления, се приема Наказателният кодекс от 1968 г., действащ и до днес.

Регулиращо действие на приетия тогава Наказателен кодекс в тази сфера се допълва от недемократичния Закон за народната милиция от 1976 г., съгласно който по отношение на “лица, които водят системно неморален живот”, се прилагат превантивни административни мерки със заповед на началника на окръжното управление на милицията. Мерките включват забрани – например да се напускат, да се живее в тях или да се посещават определени населени места или техни части, обществени заведения като ресторанти и хотели, да се напуска жилището в определени часове от денонощието. Системното нарушаване на такива мерки води до наказателна отговорност. Впечатление прави обаче, че в раздел

„Разврат” на НК от 1968 г., както и в този от 1951 г., липсва норма, изрично забраняваща проституцията. Текстът на чл.155, ал.1 от НК възпроизвежда текста на чл. 175, ал.1 от НК от 1951 г., но с оглед промените се условия намалява наказанието лишаване от свобода от „до пет” на „до три години” – и предвижда три престъпни състава на престъплението “сводничество”, обединени в един текст с алтернативен съюз “или”:

1. Склоняване на лице от женски пол към проституция. Това е основният текст в българското наказателно право, насочен срещу експлоатацията на чужда проституция. От обективна страна деецът въздейства психично върху лице от женски пол с цел да го мотивира да участва в съвкупление или в блудствени действия срещу получаване на материална облага. Престъплението е формално – за довършеността му не е необходимо жената да е взела решение да проституира. Престъплението е умишлено – деецът цели лицето да вземе решение за проституиране. Необходимо е да се констатира, че деецът чрез своето поведение е склонявал пострадалата към полови отношения срещу заплащане.

2. Според текста на закона вторият и третият престъпен състав се свеждат до “свождане към блудствени действия или свождане към съвкупление”. Тези престъпни състави нямат отношение към проституцията, не са се прилагали в практиката и имат друго предназначение. Текстът на чл.175, ал.2 от НК от 1951 г., предназначен за борба с публичния дом (място за разврат) като форма на престъплението сводничество, се заменя с ал.2 на чл.155 от НК от 1968 г., предвиждащ наказание за този, който предоставя систематически помещение на различни лица за полови сношения или за блудствени действия. Според П. Корнажев този текст е от 1946 г. и е бил включен в закона за борба с венерическите болести (чл.29). Санкцията е намалена от “до десет години” на „до пет години” лишаване от свобода, а доказването е затруднено с изискването за системност на предоставянето. В случая не се изискват корисни подбуди или друг елемент на експлоатация на чужда проституция. Според ВС на НРБ, Решение №57 от 2.01.1971 г. по н.д. №753/70 г. 2 н.о. Съдебна практика. Наказателни дела. Том 7. СОФИ-Р, с. 464 за състава на престъплението по чл.155, ал.2 от НК е достатъчно деецът да съзнава, че системно предоставя помещения на различни лица за полови сношения или за блудствени действия, че няма значение, че развратните действия се извършват от този, който предоставя помещението, че само той е вършил тези действия и че жените са се отдавали доброволно, без да е упражнявано насилие. Докато под „място за разврат” по чл.175, ал.2 от НК от 1951 г. се е приемало такова помещение, в което “жената извършва развратни действия срещу заплащане”, след 1968 г. такъв критерий липсва и в обсега на нормата попадат всички форми на полово общуване. Разпоредбата на чл.155 от НК и в двете си алинеи не изисква корисни мотиви или материална изгода и въпреки че в обсега ѝ попадат и престъпления, способстващи проституция, води до неоправдана намеса в личния живот на гражданите. Чрез този текст законодателят е обявил за престъпления и деяния, които не разкриват обществена опасност и са от сферата на интимния живот на хората.

В НК от 1968 г. проституцията (която, казахме, не е наказуема според разпоредбите в раздел „Разврат”) и сводничеството се преследват като форми на отрицателното явление “паразитизъм” и „тунеядство”. За това е създадена разпоредбата на чл.329, ал.1 в гл. X на НК „Престъпления против реда и общественото спокойствие” – „пълнолетно работоспособно лице, което продължително време не се занимава с общественополезен труд, като получава нетрудови доходи по непозволен или неморален начин, се наказва с лишаване от свобода до две години или глоба”. Тази норма е типичен случай, при който несъобразяването с определен конституционен принцип се въздига в престъпление. Принципът е задължението да се полага труд. Според Конституцията на НРБ от 1947 г. (чл.73, ал.4) всеки гражданин е длъжен да се занимава с общественополезен труд и да работи според своите сили и способности. Това е основно задължение на гражданите и то се възпроизвежда и в чл. 58 от Конституцията на НРБ от 1971 г.

През 70^{те} години разпоредбата на чл.329, ал.1 от НК продължава да се прилага, а подсъдимите са предимно жени. Това е единственият текст в Наказателния кодекс по това време, по който броят на осъдените жени надвишава този на мъжете. За правилното прилагане на тази разпоредба Върховният съд (ВС) на НРБ приема и тълкувателно решение №29/84 г. на ОС на НК, в което уточнява, че “неморални са доходите, придобити чрез проституция, сводничество, просия и др. Продължителността на срока за неупражняване на общественополезен труд по чл.329 от НК трябва да бъде най-малко четири месеца на една година, независимо дали с прекъсване, или не. Разграничителният критерий между административното нарушение по чл.40а от ЗНМ и престъплението по чл.329 от НК е степента на обществената опасност на деянието и дееца, проявявани във всеки конкретен случай...”.

При действието на посочената Наредба-закон от 1945 г., на Закона за народната милиция от 1976 г. и разпоредбите на НК от 1951 и 1968 г., между които и тази на чл.329, ал.1 от НК, режимът на регулация на проституцията в периода 1944-1990 г. може да бъде определен като противоречив и двойствен, привидно и

формално аболиционистки (липсва наказателноправна норма, насочена пряко срещу проституирането), а реално прохибиционистки, забраняващ и преследващ проституцията във всичките ѝ форми.

Именно отричането на явлението като присъствие в социалната действителност води до липса на научни изследвания по темата през тези десетилетия. Основни инструменти за борба с проституцията са административните мерки на милицията, прилагани за аморално поведение, и преследването на проституиращите за социален паразитизъм по чл.329, ал.1 от НК. Като последици от това, наблюдаващи се и до днес, се явяват неразвитата система от норми и бедната съдебна практика. Към края на този период с отслабването на режима проституцията се разраства и според едно изследване към 31 март 1987 г. в България са регистрирани 3131 проституиращи жени, за които се смята, че поддържат контакти главно с чужденци. Според това изследване само 3% от проституиращите са посочили, че имат сводник.

ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ОТНОСНО ПРОТИВОДЕЙСТВИЕТО НА ПРОСТИТУЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА НА ДЕМОКРАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ

В следствие на общата наказателноправна либерализация след 1989 г. полицията изоставя репресивните мерки срещу проституиращите жени и явлението започва да се развива, масовизира и постепенно да се овладява от организираната престъпност. Още през 1992 г. този процес е разпознат и регистриран от българските криминолози, които посочват, че е налице висока степен на организираност на проституцията у нас и нейното интернационализиране, че в страната пребивават чужди гражданки със своите сутеньори и под прикритието на импресарска дейност се извършва търговия с хора по направленията Западна Европа и Гърция/Кипър. По неокончателни данни в чужбина са изведени няколко хиляди български гражданки. Същевременно увеличаването на социалната дезорганизация, нарастването на престъпността и усложняването на нейната структура, паралелно с намаляването на активността на органите за борба с престъпността, не позволяват ефективно противодействие.

Местата, които предлагат платени сексуални услуги в България в началото на 90-те години, предлагат проституиращи жени от Русия, Украйна и Молдова. През този период много разпространено е насието при склоняване към проституция при българските момичета, които се набират от социално най-слабите слоеве – от ромски произход, от малки населени места. Смята се, че още към 1995 г. основните структури на организираната престъпност са се споразумели за общи цени на предлаганите сексуални услуги и са определили на съществуващите публични домове криминална рента под формата на такса за охрана. По същото време чуждестранни и международни своднически мрежи свързват българския пазар на сексуални услуги с пазара на Централна и Западна Европа. В началото доминират албански мрежи, но определящо влияние за организацията на българската проституция оказва рускоезичната организирана престъпност.

През 1991 г. за пръв път прозвучава призив проституцията да бъде легализирана, като се приеме закон. Но през следващите десетина години проституцията не е политически актуален въпрос и се развива в голяма степен невидимо за обществото и държавата, въпреки че явлението силно се разраства, особено след политическата и икономическа криза от 1996-1997 г. Отношението на хората към проституцията се променя – изповядват се нови ценности и поведенчески стратегии, допускащи проституирането като начин на живот, осигуряващ жизнен стандарт и статус. За съжаление, през този период процесите не се изследват, липсват качествени знания и като следствие липсва и ясна социална и наказателна политика. Не се осъзнават опасностите от експлоатацията на чужда проституция и интересите на организираната престъпност в тази сфера.

Най-съществените промени в завареното през 1990 г. законодателство се извършват главно под външен натиск, но те не са в състояние да преодолеят в пълен размер заложените в него несъвършенства. Основният текст, предвиден за борба с престъплението “сводничество” – чл.155 от НК, е изменен общо седем пъти от влизане в сила на НК от 1968 г., като само едно от измененията е от 1982 г., а останалите са след 1990 г. При това три от тези изменения са посветени на привеждане на размера на наказанието глоба в съответствие с промените от инфлацията стойности на българската национална валута. Някои от измененията пораждаят спорове и съмнения за недобросъвестност при формулиране на целите, които се преследват с тях.

С Държавен вестник (бр.92 от 2002 г.) бе оповестена нова ал. 3 на чл.155 от НК, в която се предвидиха по-тежки наказания – лишаване от свобода от една до шест години и глоба от пет хиляди до петнадесет хиляди лева, когато деянията по първите две алинеи са извършени с користна цел. Това е текст, чиято цел е да увеличи размера на наказанието за сводничество, допускайки една рядко проявяваща се в живота хипотеза на безкористно склоняване към проституция. Той потвърждава виждането на законодателя,

че обществено опасни и престъпни са и създаването на условия за установяване на сексуална връзка, и предоставянето на помещение за такава връзка, без да е налице користна цел, т.е. хипотези, в които липсва елемент на експлоатация, липсва обществена опасност и наказателното преследване. Ето защо предвиденото противодействие със самото си появяване се оказва анахронизъм.

Ето защо през същата 2002 г. ал.1 най-после се променя на чл.155, като изразът „лице от женски пол” се заменя с „другого” и така защитата се разпростира и по отношение на мъже, склонявани към проституция и свождани към блудствени действия и съвкупления. Но пак през 2002 г., за съжаление, се отменя норма, въведена през 1997 г. (нова ал.3 на чл.155) и регламентираща като по-тежко наказуем състав публичната реклама на помещение, предоставяно на различни лица за полови сношения или за блудствени действия. Тази норма, въвеждаща квалифициран състав, е била полезна като мярка срещу масовото рекламиране в средствата за масова информация и е могло да се очаква да формира наказателната политика на държавата поне по отношение на клубната проституция.

Подобно е изменението и от август 2006 г. (ДВ бр. 75), влязло в сила на 13 октомври 2006 г. То намалява драстично наказанията за сводничество, ако за целта не са употребени наркотици, като квалифицираните състави се отнасят само до случаите, когато склоняването към проституция, към блудствени действия и съвкупление е станало чрез принуда на лицето към употреба на наркотични средства или техни аналози. Същевременно се намаляват наказанията, когато лицето е действало по поръчение на организирана престъпна група, по отношение на малолетен, непълнолетен или невменяем, по отношение на две или повече лица или повторно. Преди изменението в тези случаи са предвидени наказания от десет до двадесет години лишаване от свобода, както и глоба от сто до триста хиляди лева. След изменението наказанията вече са от една до шест години и глоба от пет хиляди до петнадесет хиляди лева. Очевидно се стеснява приложното поле на тежко наказуемите състави, тъй като хипотезата, при която лице е склонено или принудено към употреба на наркотични вещества с цел проституиране, съвкупление, блудствени действия и пр., е много рядка и трудна за доказване. В мотивите за изменението вносителите твърдят, че то е просто редакционно и дава по-голяма яснота на текста, но не е известно да е имало противоречива съдебна практика преди това. Едит типичен случай от това време е драстичното намаляване на размера на определените вече наказания по делата на рапъра Иван Главчев (Ванко 1) и фолкпевица Кондьо Савов. То влияе и по отношение на размера на наказанието по всички престъпления по този текст, извършени до 13.10.2006 г., тъй като се явява по-благоприятен закон по смисъла на чл.2, ал.2 от НК. Фактически старите разпоредби се връщат като следствие на нова поправка.

През същия този период се създават квалифицирани текстове, които предвиждат утежнена отговорност за склоняване към проституция и свождане към блудствени действия и съвкупление (чл. 155, ал. 1, т. 1) от лица, които действат по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група, или по отношение на лице, ненавършило 18 години, или невменяем, по отношение на две или повече лица, повторно, при условията на опасен рецидив. Сериозно нарастват санкциите за извършени престъпления по основните текстове на чл.155 от НК, като в някои хипотези достигат и до лишаване от свобода от 10 до 20 години и глоба от сто хиляди до триста хиляди лева. По-тежката квалификация произтича от задължението на България по изпълнение на Конвенцията срещу транснационалната организирана престъпност (ратифицирана от РБ ДВ, бр.42 от 2001 г.).

Извършването чрез даване или обещаване на облага на блудствени действия или съвкупление с непълнолетно лице, което се занимава с проституция, е криминализирано в нов чл.154а през 2009 г. (ДВ, бр.27). Предвидено е наказание „лишаване от свобода” до три години. Логическото тълкуване на този текст поставя някои проблеми: обществената опасност би била по-голяма, ако не се поставя условието непълнолетното лице да се занимава с проституция, защото в случая използването му за разврат чрез предоставяне на облага би означавало въвличане в проституция – несъмнено по-опасна за обществения интерес дейност. За непълнолетното лице, което се занимава с проституция, това е отминал етап. Но наказателна отговорност очевидно не се предвижда, ако лицето не се занимава с проституция, освен ако не се приеме, че извършването на самото престъпление вече не означава това. В този случай би трябвало да се наложи правозащитните органи да събират доказателства, че непълнолетното лице се занимава с проституция и дали това лице ще сътрудничи при събирането на информация. Вероятно ще се констатира трудности при тълкуването и практическото прилагане на този текст. Все пак появата му показва еволюция в разбирането на законодателя в посока, че отговорност може да носи и лицето, което търси и получава сексуални услуги.

Подобни проблеми могат да се очакват и при прилагането на новата разпоредба по чл.158а от НК (ДВ, бр.27 от 2009 г.), приета за защита на непълнолетни или групи от такива лица от набиране или

принуждаване да извършват полови сношения, блудствени действия, мастурбация, содомия, сексуален садизъм, мазохизъм или похотливо показване на човешки полови органи. Паралелно с текстовете в раздел „Разврат” на главата “Престъпления против личността”, в сила е и разпоредбата на чл.329, ал.1 от НК. Текстът не се прилагаше от началото на 90-те години, защото практикуващите юристи разбираха, че този състав на престъпление не съответства на променените общественно-икономически условия – силно нарасналата безработица, промените в общественния морал и в отношението към проституцията, повлияни не на последно място и от регламентацията ѝ след 2000 г. в Германия, Холандия и съседна Гърция. В допълнение към това съгласно §3 ал.1 от преходните и заключителни разпоредби на Конституцията от 1991 г. разпоредбите на заварените закони се прилагат, ако не противоречат на Конституцията. В Конституцията на РБ от 1991 г. липсва задължение за полагане на общественнополезен труд. Предвидено е право на труд в чл.48, ал.1 от НК. Но поради специфичния характер на наказателните норми те не могат и да бъдат отменени на основание само на това, че разпоредбите на Конституцията имат непосредствено действие. чл. 5, ал. 2.

През 2005 г., след петнадесетгодишно прекъсване, разпоредбата на чл.329, ал.1 от НК започна отново да се прилага, първоначално в района на Апелативна прокуратура Пловдив, а напоследък и в цялата страна. Тъй като тези дела в масовия случай приключват със споразумения и с глоби, наложени по административен ред, ВС на РБ не е изразил становище по приложимостта на този текст, но има десетки произнесени присъди .

По инициатива на Националния борд по туризма и Парламентарната комисия по въпросите на децата, младежта и спорта през 2006 г. в България започва дискусия за приемане на специален закон за проституцията. На следващата година се създава работна група в МВР, която да подготви законопроект за регулация и контрол на проституцията. Изказват се мнения, че проектозаконът има за цел не да легализира проституцията, а да я постави в рамка, в която тя да бъде контролирана и да бъде по-лесно приета от обществото. Посочва се също, че трябва да се държи сметка, че в България повечето жени проституират доброволно и отказват да свидетелстват, което прави разследването изключително трудно. Освен това са изтъквани аргументи за необходимостта от медицински прегледи и събиране на данъци. Не може да не направи впечатление различието в тези аргументи и аргументите, които се използват в страните, приели регламентацията в Западна Европа. В тях за приоритетна цел е посочена грижата за правата на проституиращите жени и подобряването на условията, в които извършват своята дейност. В Италия например изрично са забранени регистрацията и задължителните медицински прегледи, а в Холандия, където проституцията е разрешена, няма изискване за задължителни медицински прегледи.

Дебатът за регламентацията (напоследък и за криминализацията) на проституцията периодично се подновява и е една от причините натрупващите се проблеми да не се решават, защото се смята, че с приемането на закон ситуацията радикално ще се подобри. Така режимът на регулация на проституцията през периода на демократичните промени в българското общество следва да бъде определен като аболиционистки (мълчаливо разрешителен) през периода 1990-2005 г., а след това, с възобновяване на практиката по прилагането на разпоредбата на чл.329, ал.1 от НК за наказване на проституиращите жени, като прохибиционистки (забранителен). Така на практика през последните години беше възкресен двойственият подход от годините на тоталитарния режим, за който е характерна, от една страна, липса на изрична забрана на проституцията, а от друга – преследване на проституиращите.

Във всички времена една от грижите на обществото е грижата за ограничаване на проституцията. С появата на глобализираните ѝ форми – трафика на жени с цел сексуална експлоатация – за малка страна в състояние на демографска катастрофа като България това е действителен проблем. Във вътрешното ни законодателство мерките за противодействие на трафика на хора са изградени на две равнища. На първото е позитивноправната уредба в Закона за борба с трафика на хора (ДВ, бр.46 от 20.05.2003 г.), съдържащ административнонаказателни норми. Целта на закона е да уреди взаимодействието, правомощията и задачите на държавните органи, осигуряващи дейност в борбата с трафика на хора; статута и задачите на приютите, центровете и комисиите по този закон за предоставяне на закрила и помощ на жертвите на трафик на хора; мерките за неговото предотвратяване и противодействането му; мерките за закрила и помощ на жертвите, особено на жени и деца; предоставяне на статут на специална закрила на жертвите на трафик на хора, които сътрудничат на разследването. Към Закона за борба с трафика на хора са приети и Правилник за организацията и дейността на националната комисия за борба с трафика на хора и Правилник за приютите за временно настаняване и центровете за закрила и помощ на жертвите на трафика на хора.

Второто равнище е изградено с измененията и допълненията на Наказателния кодекс от 13 септември 2002 г. чрез добавяне на нов раздел на глава втора от особената част (чл.159а – 159г), озаглавен „Трафик на хора”. Промените са в съответствие с изискванията на Протокола за трафика на хора, особено на

жени и деца (известен като протокола от Палермо), с който се допълва Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност от 2000 г. (ратифицирана. ДВ бр. 42 от 2001 г.).

При тези престъпления непосредственият обект на посегателство е усложнен. Трафикът на хора засяга различни групи основни права на човека, свързани с различни аспекти от неприкосновеността и свободата на неговата личност. В чл.159а, ал.1 от НК е възпроизведено определението за трафик на хора, посочено в Протокола от Палермо – „набиране, транспортиране, укриване или приемане на отделни лица или групи от хора с цел да бъдат използвани за принудителен труд, за отнемане на телесни органи, за да бъдат държани в принудително подчинение и с цел използването им за развратни действия”.

Именно с оглед на последната цел – използване за развратни действия, трафикът на хора с цел сексуална експлоатация се различава от другите му форми. Според българския законодател при изброените действия престъплението е налице независимо от съгласието на пострадалите. Според утвърденото разбиране в света трафик на хора е осъществяване на някоя от формите на изпълнителното деяние, посочено в чл.159а от НК, но при използването на специален метод – измама, насилие, изнудване или отвлечане, което в нашия НК не е предвидено като съставомерен елемент от обективната страна на престъплението. В Закона за борба с трафика на хора определението за трафик е съобразено с общоприетото виждане и в него се включва и използването на принудителен метод. Липсата на посочени специални методи за принуда на жертвата при дефиниране на престъплението в НК и в същото време различното тълкуване на понятието в друг правен акт следва да се отчете като законодателна несполука. По тази причина някои юристи са на мнение, че би следвало да се помисли за синхронизиране на дефинициите на понятието „трафик на хора” в различните актове.

В раздела са предвидени две престъпления, като с чл.159б от НК е проведено разделение на трафика на „вътрешен” и „външен” съобразно това, къде се осъществява експлоатацията – на територията на страната или извън нея. При „вътрешен” трафик по чл.159а, ал.1 от НК са налице четири форми на изпълнителното деяние – набиране, транспортиране, укриване или приемане на отделни лица или групи от хора. От субективна страна престъплението се характеризира с два момента: а) пряк умисъл – деецът съзнава, че набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора; б) специфична цел – в конкретния случай да бъдат използвани за развратни действия. Наказанието е лишаване от свобода от една до осем години и глоба до осем хиляди лева. Предвидени са шест квалифицирани случая: а) когато деянието е извършено спрямо лице, ненавършило осемнадесет години; б) чрез използване на принуда или чрез въвеждане на лицето в заблуждение; в) чрез отвлечане или противозаконно лишаване от свобода; г) чрез използване състояние на зависимост; д) чрез злоупотреба с власт; е) чрез обещаване, даване или получаване на облаги. Наказанието е лишаване от свобода от две до десет години и глоба до десет хиляди лева (чл.159а, ал.2).

Престъплението „външен” трафик по чл.159б, ал.1 от НК е двакратно и първият акт също се изразява в това, че деецът набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора. Вторият акт се състои в превеждане на тези лица или групи през границите на страната. Целта е същата, както по чл.159а, ал.1 от НК – да бъдат използвани за развратни действия, когато се касае за сексуална експлоатация. Наказанието е лишаване от свобода от три до осем години и глоба до десет хиляди лева. Тук са очертани същите квалифицирани случаи, както по чл.159а, ал.2, но наказанието е по-строго – лишаване от свобода от пет до десет години и глоба до петнадесет хиляди лева (чл.159б, ал.2).

Освен това за двете престъпления са предвидени два по-тежко квалифицирани случая: а) когато деянието представлява опасен рецидив; и б) когато е извършено по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група. Наказанието тук е най-строго – лишаване от свобода от пет до петнадесет години и глоба до двадесет хиляди лева, като съдът може да постанови и конфискация на част или на цялото имущество на деeca. Вероятно с това разграничение на трафика на хора на „външен” и „вътрешен” се е целяла универсалност и всеобхватност на законовата уредба. Но поначало престъплението е транснационално и трансгранично по своята същност и за България е било задължение да приеме норми на защита именно от престъпления от международен характер. В чл.4 „Сфера на приложение” на Протокола на ООН за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика на хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (протокол от Палермо) се казва: „Този протокол, в случай че не се предвижда друго, ще се прилага при предотвратяването, разследването... доколкото тези престъпления имат международен характер и включват организирана престъпна група, както и при защитата на жертвите на такива престъпления”.

Така разграничението е довело до трудности в практическото приложение на нормите по чл.155, ал.1 и чл.159а, ал.1, пр.1 от НК поради невъзможност да се установи ясен разграничителен критерий между

изпълнителното деяние по първия текст – склоняване към проституция или свождане към блудствени действия и първото изпълнително деяние на престъплението „трафик на хора” – „набиране с цел използване за развратни действия”. Направен е опит това положение да бъде преодоляно от Върховния касационен съд (ВКС) с Тълкувателно решение №2/2009 г.

Склоняването към проституция с користна цел и набирането чрез склоняване на лице към проституция с цел използване за разврат се покриват, но с единствената разлика в обхвата на целта, а не в нейното съдържание. По тази причина Върховният касационен съд приема, че съставите на трафика на хора с цел използване за развратни действия и на склоняването към проституция с користна цел имат общ родов обект на защита и сходство на непосредствените им обекти на защита, както и общи обективни и субективни признаци. При трафика на хора тя е с по-широк обхват, защото експлоатацията на развратните действия има траен, системен характер, тъй като проституцията се използва като занаят, извършван трайно за даден период от време за облаги. При користната цел по чл.155, ал.1, предложение първо от НК в съзнанието на дееца са очертани същите представи, но за мотивирането на жертвата за инцидентни случаи на облагодетелстване чрез проституирането. Затова има поглъщане на обективните и субективни признаци на състава по чл.155, ал.3 във връзка с ал.1, предложение първо НК от състава на чл.159а, ал.1, предложение първо НК. В този случай деянието ще се квалифицира по чл.159а, ал.1 от НК по принципа на поглъщането, което изключва съвкупността от престъпления. В останалите случаи съставът по чл.155, ал.3 във връзка с ал.1, предложение първо от НК ще се прилага като самостоятелно престъпление.

Включването на състава на престъплението „вътрешен трафик” в НК води до постепенното ограничаване на приложното поле на разпоредбата на чл.155, ал.1 от НК и изключването ѝ от тази на чл.159а, т.е. заличава се наказателноправната граница в подхода към две различни явления – проституция и трафик на хора с цел сексуална експлоатация. Предвидените наказания в двата текста са различни. Наказанията по основния състав и квалифицираните случаи по чл.159а са по-строги от тези на „погълнатия” състав и неговите квалифицирани случаи: от една до шест години лишаване от свобода и глоба от пет хиляди до петнадесет хиляди лева по чл.155, ал.3 във връзка с ал.1 от НК, когато склоняването към проституция е извършено с користна цел, и от две до осем години лишаване от свобода и глоба от три хиляди до дванадесет хиляди лева по чл.159а за набиране с цел използване за сексуална експлоатация. Тъй като са различни и квалифицираните състави, предвидени за всеки от двата текста, се поставя въпросът доколко е перспективно развитието и усъвършенстването на текстовете на престъпленията, способстващи проституцията в раздел „Разврат” на глава II от НК.

От така направения анализ се налага една не особено лицеприятна оценка на възможностите за противодействие на проституцията в България през последните две десетилетия. Като цяло действащата наказателноправна уредба за борба с проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация не удовлетворява изискванията, особено относно гаранциите за демократичност и спазване на човешките права. Тя се състои от норми, приети в различни исторически периоди и условия, заимствани от правни системи с различна философия и традиция, без да са положени особени усилия те да бъдат съвместени и приведени в съответствие с изменилата се обществена действителност. Причина за това е преди всичко доскорошната липса на качествени знания за явленията, за тяхната национална специфика, а оттам и отсъствието на ясна наказателна и социална политика в тази сфера.

По мнение на изследователи и експерти специфични за България са изключително високите нива на експлоатация в сферата на професионалната проституция. Това има своето обяснение. В България, за разлика от други европейски страни, е почти невъзможно жена да проституира, запазвайки парите за себе си, без да е принудена да предава голяма част от тях на други лица. Смята се, че не повече от 5% от проституиращите жени у нас нямат сводник. В България много повече, отколкото другаде, проституцията е овладяна от организираната и свързана с конвенционалната престъпност. Корупционната обвързаност с държавните органи е особено силна. В големите градове и курортните центрове проституиращите жени правят обикновено всекидневни отчисления на сводниците, които на свой ред плащат седмична криминална рента на организираната престъпност, контролираща района, както и на местните полицейски органи.

Породен отново от непознаване на отрицателните социални явления проституция и трафик на хора с цел сексуална експлоатация, за България е характерен вътрешнополитически идеен дефицит. Това показва напоследък не особено шумните дебати в политическите среди, останали в рамките на антиномията „регламентация – забрана”. Ако политическите партии изразиха все пак някакво мнение относно исканията за разрешителен режим на проституцията, като се обявиха против него, то впоследствие не беше предложено нищо, от което да личи, че те имат някакви идеи относно ограничаването ѝ вътре в страната, което е ключов въпрос за успеха на усилията за борба с международния трафик на български

жени. Проституцията вътре в страната трябва да бъде разглеждана като коренна причина за трафика с цел сексуална експлоатация и тази несложна констатация трябва да бъде в основата на стратегията за борба с престъпленията от този вид. Обществото също не е запознато със сложния комплекс отношения, формиращи този девиантен феномен или има неправилни и неточни представи за него, както и множество предрасъдъци.

Общоприето е виждането, че проституиращите са направили доброволно и съзнателно своя избор, докато най-често всъщност става дума за последен принудителен избор и за стратегия за оцеляване за жени, израснали в насилие и застрашени от социално отпадане поради бедност, неграмотност, бездомничество или дискриминация. Общественото мнение не държи сметка за решаващата роля на престъпността, преди всичко на организираната и професионалната престъпност, която буквално филтрира жените и момичетата в определен възрастов диапазон в търсене на уязвими групи и лица, които могат да бъдат въвлечени в експлоатация и да носят печалба. Във фокуса на средствата за масово осведомяване присъстват преди всичко самите жертви на сводниците и трафикантите като предпочитана тема е размерът на материалната облага, реализирана чрез проституция.

Показват неразбиране на проблемите или несъобразяване с тях също така и действията на полицията, която приема като обект на внимание преди всичко уличната проституция. Жените, принадлежащи към тази група, са в най-тежко положение от гледна точка на условията, в които проституират, и същевременно срещу тях се провеждат най-много полицейски акции, като биват задържани за 24 часа на основание чл. 63 от ЗМВР, водят се наказателни дела по чл.329, ал.1 от НК. Същевременно срещу клубната проституция, особено в София, която е 100% контролирана от организираната престъпност, не се наблюдават активни мерки. Тези и много други причини водят или до неприлагането, или до противоречия и затруднения при практическото прилагане на наказателноправните норми.

В подхода към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация е видимо разкъсването на тясната връзка между двете явления, изкуственото им разделяне, както и наличието на големи диспропорции в реакцията на държавата и обществото, в отделените ресурси и в проявяваната търпимост към всяко от тях. Двете явления са близки, взаимопроникващи се, те взаимно се пораждат и си влияят. Няма съществена разлика в това, къде ще бъде осъществявана сексуалната експлоатация – в родното място на жената, в друго населено място в страната или в чужбина. Разлика се наблюдава преди всичко в размера на незаконните приходи, получавани от паразитиращите върху явлението лица или организирани престъпни групи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В крайна сметка се налага изводът, че българското общество и държавата са адекватно ангажирани с глобализираната форма на проституцията, изразена в трафик на жени с цел сексуална експлоатация, но по отношение на проституцията на територията на страната са дезинтересирани, апатични и инертни. Докато за противодействие на трафика на хора бяха създадени модерно законодателство и система от органи, които да го прилагат, по отношение на проституцията в страната законодателството остава почти непроменено от 1968 г. В тази му част то е едновременно неефективно и антидемократично и даже репресивно по отношение на пострадалите от престъпленията по чл.155, ал.3 и чл.159а от НК.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Историко-Ихологически аспект на проституцията и ролята и за националната сигурност. // Технически колеж – Ловеч, Научна конференция, 26 май 2017, 2017, ISSN 2535-079X, стр.179-184.
- [2] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Изследване на историко-психологическия аспект на проституцията и ролята и за националната сигурност. // Технически колеж – Ловеч, Научна конференция, 26 май 2017, 2017, ISSN 2535-079X, стр.185-190.
- [3] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Особености и характеристика на проституцията в България-съвременен състояние и връзка с националната сигурност. // Международна научна конференция „Проблеми на сигурността в Черноморския регион“, 2017, Висше училище по сигурност и икономика - гр. Пловдив, 2017, стр. 213-223, ISBN 978- 619 -7343- 09- 0.
- [4] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Съвременен състояние на проституцията и връзка с националната сигурност. // Международна научна конференция „Проблеми на сигурността в Черноморския регион“, 2017, Висше училище по сигурност и икономика - гр. Пловдив, 2017, стр. 224-234, ISBN 978- 619 -7343- 09- 0.

- [5] Terziev, V., Nichev, N., Bonev, H. Characterization of the system of prevention of prostitution and the connection with the citizens security of Bulgaria. // Knowledge – International Journal, September, 2018, Institute of Knowledge Management, Skopje, Macedonia, 26, 2018, N1, pp.393-404, ISSN 1857-923X (for e-version), ISSN 2545 – 4439 (for printed version).
- [6] Terziev, V., Nichev, N., Bonev, H. A conceptual model of the prostitution management system as an element of the national security. // Knowledge – International Journal, September, 2018, Institute of Knowledge Management, Skopje, Macedonia, 26, 2018, N1, pp.387-392, ISSN 1857-923X (for e-version), ISSN 2545 – 4439 (for printed version).

